

Тарас Ремарчук

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ РАДЯНСЬКО-ПАРТІЙНИХ ОРГАНІВ ЛЬВІВЩИНИ ПРО БОРОТЬБУ З ОУН І УПА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

У статті проведено аналіз звітної документації радянсько-партійних та каральних органів Львівської області в руслі її інформативності щодо історії місцевих повстанських формувань та оунівської мережі.

Ключові слова: звіт, повідомлення, донесення, інформація, статистика, НКВС-МВС, НКДБ-МДБ, ОУН, УПА.

В статье проведен анализ отчетной документации советско-партийных и карательных органов Львовской области в смысле ее информативности по истории местных повстанческих формирований и оуновской сети.

Ключевые слова: отчёт, сообщение, донесение, информация, статистика, НКВД-МВД, НКГБ-МГБ, ОУН, УПА.

The article analyzes deliverables Soviet party and custody of the Lviv region in line with its informative about the history of the local rebel forces and OUN network.

Key words: report, information, dispatch, intelligence, statistic, OUN, UIA.

Значний об'єм звітно-статистичної роботи, виконаної місцевим радянсько-партійним апаратом, – це було однією з характерних рис комуністичного режиму. По даних, наведених у звітах голів сільрад, міських, районних і обласних комітетів КП(б)У, райвідділів та облуправлінь НКВС-МВС, НКДБ-МДБ, керівництво республіки визначало, чи справляються на місцях органи влади із поставленими завданнями, чи ні.

В тому руслі величезна кількість звітно-інформативних документів виконавчих і репресивного-каральних органів Львівської області є надзвичайно важливим джерелом повоєнного протистояння комуністичної системи з ОУН, УПА. Тут зустрічаються фрагменти і повні тексти документації українського визвольного руху, подаються

судження щодо боротьби з оунівським підпіллям і повстанською армією радянсько-партійного апарату. Все це дає змогу об'єктивніше, всесторонньо дослідити історію ОУН і УПА, перебіг протиборства цих формацій з тоталітарною системою.

Автор статті поставив за мету на основі фондів Державного архіву Львівської області дослідити варіативність та структуру звітної документації радянсько-партійного та репресивного апарату Львівської області щодо боротьби з українським визвольним рухом, проаналізувати дані, подані у звітах, через призму дослідження ОУН, УПА.

В ході звільнення території Львівської області від німецьких загартбників до центральних органів влади УРСР почали надходити донесення про чимраз частіші та запекліші бої Червоної армії з відділами УПА, боївками Української Народної Самооборони. Після закінчення Другої світової війни керівництво республіки поставило на одне з першочергових завдань ліквідацію націоналістичного руху в Західній Україні.

Для контролю над цим процесом центральні органи вимагали частих і якнайповніших звітів. Така документація включала: інформації, щоденні донесення, довідки, доповідні записки, інформаційні бюлетені, звіти, спецповідомлення, політдонесення, огляди по справам, стенограми нарад керівників райкомів, начальників райвідділів НКВС-МВС, НКДБ-МДБ, радянсько-партійного апарату з питань боротьби з українським визвольним рухом. Звіти мали різну структуру, форму подання інформації, проте в кожному з них містилися матеріали, що безпосередньо або опосередковано розкривали історію ОУН і УПА.

Ланцюжок подання інформації був наступним: сільські, селищні органи радянської влади звітували до райкомів КП(б)У, а також надавали інформацію для райвідділів НКВС, НКДБ; районні – до обкому партії, облуправлінь каральних органів, і вже керівники обласних організацій звітували перед республіканськими. Тут потрібно зауважити, що райвідділи НКВС, НКДБ, окрім інформації від голів і секретарів сільрад, отримували дані від розгалуженої мережі агентури, із трофейних підпільних та повстанських документів, що вдалося захопити в ході операцій, а також від арештованих підпільників, або місцевих жителів, викликаних до райвідділів для бесід. Тут отримані дані опрацьовувалися, узгоджувалися і подавалися вищестоящим органам у вигляді більш перевіреної інформації.

На завершальному етапі Другої світової війни і в перші повоєнні роки цифри, наведені у звітах райкомів, райвідділів НКВС, НКДБ, значно різнилися. Цьому сприяв ряд причин: радянська влада лише

закріплювалася на зайнятій території, тому інформація про ОУН, УПА тільки почала накопичуватися і опрацьовуватися; поганий обмін і узгодження даних на місцях; відсутність чіткої структури звітних документів, їх змісту та ін.

Підсилювало розбіжності в інформації й небажання органів НКВС та НКДБ обмінюватися даними. З цього приводу секретар Львівського обкому КП(б)У І. Грушецький зазначав: «Має місце конкуренція ворожа, коли приховують інформацію одні від одних НКВС і НКДБ. Потрібно узгоджувати дії там, де це необхідно» [4, арк. 255].

На обласній нараді секретарів райкомів, начальників райвідділів каральних органів з питань боротьби з українським визвольним рухом, що проходила 24 листопада 1945 р., начальник прикордонного відділу Рава-Руського району підмітив: «Кожен орган НКВС, НКДБ, прикордонні війська мають різні дані і ми до нашого сорому дуримо кожен своє керівництво» [9, арк. 32].

В свою чергу, глибока конспірація підпільних структур, мобільність повстанських відділів теж ускладнювала їх облік. Начальник обласного управління НКВС Львівщини Є. Грушко під час однієї з нарад 1945 р. підкреслив, що за останній період вони вбили більше «бандитів», ніж було на обліку, а залишилось стільки, скільки і було на обліку [8, арк. 10]. Начальник облуправління НКДБ О. Воронін в одному з виступів доповів: «Ми повідомили ЦК, що в нас 2600 бандитів в області, близько 1000 осіб з'явилось, а згідно матеріалів, якими володіємо, в області ми маємо 2200 бандитів. Бандити не зменшуються» [7, арк. 134]. Як бачимо, репресивні органи не могли встановити точної кількості повстанських відділів, чисельності підпільної мережі.

Тож приблизні, часто суперечливі дані відображалися у звітах для республіканського керівництва, на що останнє не могло не відреагувати. Перший секретар ЦК КП(б)У М. Хрущов у листі до І. Грушецького від 20 березня 1945 р. зазначав наступне, коментуючи розбіжності в даних: «ЦК не має можливості правильно робити висновки про хід боротьби з бандитизмом по Вашій області» [10, арк. 11].

У відповідь на це партійний керівник Львівщини пояснив, що такі розходження спричинені низкою факторів: до обліку включені тільки «бандити», а в число тих, хто явився з повинною, вписано також нелегалів, дезертирів; багатьох затриманих і вбитих повстанців ідентифікувати не вдалось. Тому надалі І. Грушецький пропонував не виписувати з балансу області вбитих і захоплених бандерівців, доки їх особистості не будуть встановлені. Для цього останні мали проходити процедуру впізнання, а дані затриманих і тих, хто прийшов

з повинною, передавалися по районах для вияснення інформації про них [10, арк. 14].

На засіданні керівного радянсько-партійного активу і репресивних органів області щодо боротьби з українськими націоналістами від 23 липня 1945 р. О. Воронін задля узгодження даних на низових щаблях поставив за вимогу скласти списки на кожен повстанський відділ в розрізі села, району і вказати їх керівників. Ці списки повинні були затверджуватися т. зв. «районною трійкою» (секретар райкому, начальники райвідділень НКВС, НКДБ) і передаватися обкому, облуправлінням органів держбезпеки та внутрішніх справ [6, арк. 49].

Потрібно відзначити, що наприкінці війни і в перші повоєнні роки непоодинокими були випадки ворожого ставлення представників радянської влади до населення західних областей України. Не стала винятком і Львівщина. Більшість мешканців сіл та містечок сприймалися як «бандити» чи «бандпособники», навіть цілі населені пункти записувалися як «антирадянські, бандитські». Наприклад, секретар Городоцького РК КП(б)У разом з начальниками райвідділів НКВС, НКДБ в грудні 1945 р. подали для затвердження в обком списки на виселення жителів села Тучапи у східні області СРСР «як соціально небезпечних». Відповідно до списку, передбачалося виселити з району 108 «бандитських» родин [16, арк. 147]. Того ж року секретар Глинянського райкому просив обком дозволити виселити близько 100 родин з села Лагода, яке розглядалось районним керівництвом як сильна база для місцевого повстанського відділу; райком Бібрського району з метою розчищення села Градиславичі пропонував виселити з нього «хоча б 70 сімей» [22, арк. 12]. Колективна відповідальність нависла над селом Бунів Краковецького району. У 1946 р. до Львівського обкому було надіслано клопотання місцевих органів, в якому вказувалось: «В зв'язку з антирадянською діяльністю населення села і активною підтримкою українських націоналістів райком виходить з клопотанням про виселення села з меж прикордонного району» [16, арк. 160]. Щоправда, згодом це рішення було відмінено.

У радянській документації перших повоєнних років є непоодинокі згадки про втечі населення сіл в ліси та інші села, як тільки вони бачили групу радянсько-партійного активу, що наближалася до їхнього населеного пункту. Цих людей також зараховували до «ворогів, пособників оунівського підпілля» [21, арк. 124].

15 січня 1945 р. розіслано розпорядження начальника обласного УНКВС Є. Грушка, в якому, окрім іншого, зазначалося: «Всіх, хто ухиляється від реєстрації, розглядати як таких, що мають відношення

до банд і в зв'язку з цим притягати до відповідальності» [1, арк. 89].

Наведені вище факти, окрім того, що свідчать про широке застосування радянською владою, як в свій час нацистським режимом, принципу колективної відповідальності у боротьбі з ОУН та УПА, теж наводять на думку про значну підтримку ідей українського визвольного руху серед західноукраїнського населення.

Наприкінці Другої світової війни в інформативних документах, які висвітлювали боротьбу партизанських, армійських відділів, радянських органів влади з бандерівцями, останніх не поділяли на повстанців, підпільників, членів запілля, а всіх їх об'єднували під однією назвою/ярликом – «бандити». Наприклад, у таблиці «Про злочиння банд і боротьба з ними по Львівській області з 1-го по 23. 8. 1944 р. за неповними даними», підготовленій завідуючим оргінструкторським відділом обкому І. Богородченком, подано про знищення 871 «бандитів», захоплення в полон 945 «бандитів» [2, арк. 53].

З часом комуністичний режим усвідомив, що віднесення всіх людей до антирадянського елементу, навпаки, згуртує їх з українським визвольним рухом. Тому як в пропаганді, так і у звітній документації почали розмежовувати радянсько-партійний актив, інше населення та «бандитів і їх пособників». І що важливо: у звітах почали відображати окремими пунктами «бандитів», тобто учасників УПА, членів ОУН та представників повстанського запілля, а також в спеціальних колонках подавали дані на дезертирів Червоної армії і тих, хто ухилявся від призову до армійських відділів. Такий підхід дозволив репресивним органам зробити більш реалістичні підрахунки щодо кількості учасників українського визвольного руху, його прихильників серед місцевого населення, водночас відокремити решту схоплених нелегалів, що не були пов'язані з повстанським рухом.

Наприклад, у щоденних оперативних звітах Львівського обкому «Про хід боротьби з бандами українських націоналістів», підготовлених у вигляді таблиць і переданих до ЦК КП(б)У, дані вписувалися в наступні колонки: «захоплено в полон бандитів і бандпособників», «з'явилося з повинною бандитів», «вбито бандитів і пособників», «з'явилося з повинною ухиляючихся від призову» [14, арк. 139]. Якщо порівняти кількість нейтралізованих повстанців, підпільників, з однієї сторони, і кількість дезертирів, або тих, хто ухилявся від призову, з іншої, то чисельність останніх не була такою вже й малою. У звіті за 22 січня 1946 р. подано інформацію, що за цей день ліквідовано 45 «бандитів і бандпособників», а також прийшло до радянських органів 12 осіб, які ухилялися від призову до Червоної армії [14, арк. 22].

Важливо, що радянські органи часто у звітній документації відокремлювали «бандгрупи» (тобто повстанські відділи) і антирадянські організації (в основному сюди зараховували клітини ОУН). Відповідно, розмежовувалися кількісні показники ОУН, УПА; окремо подавалися дані щодо «бандпособників» (членів запілля українського визвольного руху). У довідці начальника райвідділу МДБ Велико-Мостівського району від 14 лютого 1951 р. «Про наявність компрометуючих матеріалів на керівний склад сільрад і колгоспів» навпроти прізвищ, поданих у документі, зазначалось, чи ця особа була учасником повстанських відділів, членом оунівського підпілля, або допомагала антирадянському рухову [23, арк. 18].

1 серпня 1952 р. секретар Львівського обкому З. Сердюк в інформації секретарю ЦК КП(б)У Л. Мельникову зазначав: «З 1 травня по 31 липня 1952 р. по області вбито 38 і захоплено 7 бандитів..., виявлено і ліквідовано легальних оунівських організацій і груп 3, по яких арештовано 35 чоловік» [24, арк. 12].

Після реорганізації повстанських загонів і ОУН в одне збройне підпілля органи МВС, МДБ не відмінили поділу, існуючого до того у звітах, лише тепер до «бандгруп» зараховували діючі боївки та поодинокі відділи УПА, які не розформувалися і певний час ще оперували у Львівській області. Поряд з цим, видавалися інформативні документи, у яких всі показники були об'єднані назвою «бандгрупи / в них бандитів». Це підтримував і М. Хрущов, який в 1947 р. зауважив, що «На цьому етапі немає ніяких підстав розділяти на підпілля ОУН і банди УПА» [11, арк. 95].

Утруднювало створення точного обліку учасників підпілля також і те, що непоодинокими були випадки здійснення різного роду злочинів під виглядом українських повстанців. Зауважимо, що тут не йде мова про псевдобоївки (агентурно-бойові групи), створені МВС, МДБ. Прокурор Львівської області Корнетов під час однієї з районних нарад від 6 серпня 1946 р. відверто розповів присутнім: «Ми часто спостерігаємо маскування кримінального елементу під бандерівців. Таких випадків ми знаємо вже сотні. Можна навести приклади, коли демобілізовані, проїжджаючи через Львів, імітують бандерівські прояви – в Радохівському районі та в інших районах здійснюють грабунки, вбивства, гвалтування і т.п.» [12, арк. 30].

З метою корегування матеріалів щодо наявності повстанських відділів, антирадянських організацій по районах області органи НКВС, НКДБ робили періодичні звірки оперативних обліків. Відповідно до роздобутих агентурних даних та з інших джерел інформації, окремі

боївки переводилися на облік в сусідні райони, області, знімалися з обліку як зліквідовані, або нейтралізовані через деморалізацію і виведені з повинною; доповнювалися списки раніше невідомими підпільниками. Наприклад, в одному з таких узгоджень даних за 1945 р. зазначалося: «Враховуючи, що банда знаходиться у рейдовому русі і рідко буває в районі, просимо перерахованих бандитів з цієї банди з діючого обліку бандитів-одинаків зняти та зарахувати до розшукуваних» [16, арк. 119]. В матеріалах про результати іншої звірки у 1946 р. міститься прохання в зв'язку з ліквідацією частини боївки зняти її з обліку, а інших її членів перевести до одинаків [15, арк. 93].

Отож, від перших зіткнень партійних і репресивних органів Львівщини з ОУН, УПА і до часу повної ліквідації централізованого націоналістичного руху на цих теренах у радянських органах накопичилася величезний масив матеріалів, цінних за своїм змістом, які розкривали процес створення, чисельність, територію оперування українського визвольного руху та відношення місцевого цивільного населення до його ідей.

Цікаво, що чимало документів, не дивлячись на своє протинаціоналістичне спрямування, підтверджують добру боєздатність УПА, ідейність членів оунівської підпільної мережі, підтримку переважної більшості мешканців регіону визвольних змагань.

В окремих документах вказувалося на певні особливості протистояння комуністичного режиму з ОУН та УПА у Львівській області. Так, 20 лютого 1945 р., під час обласної наради радянсько-партійних і репресивних органів, І. Грушецький зауважив: «Ми стоїмо на гіршому місці, ніж Волинська, Ровенська, Чернівецька області. З тих даних, які дають райони, ми маємо активних учасників банд до 3 500 бандитів» [4, арк. 46]. В лютому 1946 р. на черговій нараді керівників районів за участю заступника секретаря ЦК КП(б)У по західним областям УРСР О. Стоянцева була озвучена інформація, що відповідно до показників боротьби проти визвольного руху Львівщина посідає останнє місце з-поміж інших західноукраїнських областей, наприклад за кількістю «бандпроявлень». Також промовець вказав небажання населення вступати до складу винищувальних батальйонів, внаслідок чого лише в 40% сіл регіону були сформовані загони «стрибків» проти рівня у 60% в інших областях Західної України [11, арк. 82].

У значній частині звітної документації подано дані про численні бої ВВ НКВС, працівників райвідділів НКДБ, частин ЧА з ОУН та УПА, в тому числі із залученням великої кількості бійців з обох боків. Наприклад, з 18 по 24 серпня 1944 р. в лісних масивах чотирьох районів Львівщини проводилася загальновійськова протиповстанська опера-

ція, в якій брало участь 13 тисяч військовослужбовців ЧА. Наслідком її було знищення 929 повстанців, захоплення в полон 240 ув'язнених і тих, хто переховувався від мобілізацій до радянського війська [17, арк. 92].

Відповідно до іншого повідомлення, з жовтня 1944 р. по березень 1945 р. 43 стрілецька дивізія ЧА провела більше 152 операцій, в яких взяло участь приблизно 30 тисяч бійців та офіцерів. В результаті було вбито понад 1000 повстанців, захоплено близько 5000 підпільників, симпатиків, нелегалів та дезертирів. Серед трофеїв були 2 гармати, 110 кулеметів, більше 110 автоматів, понад 500 гвинтівок, 50 пістолетів, протитанкові гармати, міномети, радіоприймачі та багато іншої зброї. З сторони дивізії загинуло кілька сотень бійців [10, арк. 102].

Як видно із документів, сильний опір з боку ОУН і УПА був неочікуваним для представників комуністичного режиму в перші роки боротьби з українським визвольним рухом. В повідомленні Львівського обласного військового комісара полковника Кольцова Військовій раді Львівського військового округу від 29 вересня 1944 р. вказувалось: «В Бібрському районі 26 серпня 1944 р. рота військ НКВС вела бій з бандою в кількості 300-500 чоловік. По закінченню боєприпасів змушена була відступити» [3, арк. 13]. На обласній нараді 18 січня 1946 р. генерал-майор Ф. Прохоров у виступі про діяльність гарнізонів 24-ої дивізії ЧА в селах області доповів наступне: «Позавчора дивізією у 8 районах знищений 391 бандит. Це цілий стрілецький батальйон!» [11, арк. 57]. Керівництво Підкамінського району в повідомленні до І. Грушецького (1947 р.) наголошувало на великих втратах серед особового складу 62-ої стрілецької дивізії ВВ МДБ під час боротьби з повстанськими відділами [19, арк. 191].

У довідці завідувача оргінструкторським відділом Львівського обкому І. Богородченка про боротьбу з «українсько-німецькими націоналістами» за серпень 1944 – 5 травня 1946 рр. подано наступні дані: «Захоплено бандитів, оунівців, пособників і нелегалів: в 1944 р. 14 810 осіб, 1945 р. – 28 476 осіб, 1946 р. – 4 403 осіб; вбито бандитів: 1944 р. – 16 532 осіб, 1945 р. – 8 132 осіб, 1946 р. 1 290 осіб; з'явилося бандитів і нелегалів: 1944 р. – 2 853 осіб, 1945 р. – 20 612 осіб, 1946 р. – 423 осіб» [17, арк. 88]. Разом за цей період було нейтралізовано 97 622 повстанців, підпільників, членів запілля, нелегалів; втрати радянської сторони складали 5088 бійців [17, арк. 93]. Навіть якщо врахувати, що серед цих людей була чимала кількість місцевих мешканців, яким «приписали» участь в УПА, все ж цифра залишається великою.

Важливо, що у звітах подано як «успіхи» партійних і репресивних органів у боротьбі з українським визвольним рухом, так і «невдачі».

Особливо багато недоліків подавалося в документах перших років протистояння, коли ОУН і УПА нараховувала десятки тисяч членів і симпатиків, а радянські органи тільки відновлювали свою владу після вигнання німецької окупаційної влади. У звіті Сокальського райкому до вищих органів (1944 р.) констатувалося: «Всі спроби районної партійної і радянської влади, органів НКВС Сокальського району при наявності їх озброєних сил ліквідувати націоналістичні банди і підпілля в селах позитивних результатів не дали. Вплив в зазначених селах на населення знаходиться в руках українсько-німецьких націоналістів» [2, арк. 13]. В 1945 р. секретар Поморянського райкому в інформації до обкому зазначав наступне: «В нас є ряд сіл, що розташовані в лісах, є 86 хуторів, які теж розкидані в лісах, і в них ще господарюють бандерівці» [7, арк. 33]. У звіті керівництва Глинянського району від 16 серпня 1944 р. вказувалося на «максимально напружене становище. Бандерівці проявляють виключну активність по всіх селах району. Всі сільради району паралізовані бандерівцями» [3, арк. 199].

Наявність чисельних повстанських відділів, широкої оунівської мережі, активна підтримка населенням цих формувань поширювала страх серед частини партійних працівників, а добре проведена агітаційна робота посилювала нехіть окремих червоноармійців воювати з повстанцями. Наведемо кілька документальних підтверджень цього: в донесенні секретаря Лопатинського райкому за 23 грудня 1944 р. зазначалося про велику насиченість сотнями УПА території поблизу райцентру, що: «створило настрій деякої боязливості і страху як в сільському, так і в районному радянсько-партійному активі» [3, арк. 48-49]. Секретар Пониковецького району у політінформації «Про контрреволюційну діяльність українсько-німецьких націоналістів за листопад по району», окрім іншого, зауважує про відмову кавалерійського ескадрону у кількості 100 осіб проводити ліквідацію повстанського відділу [3, арк. 39]. 24 грудня 1944 р. в с. Скнилів, що тоді розташовувалось за 6 кілометрів від Львова, повстанський загін напав на радянсько-партійний актив села. У звіті секретаря Львівського райкому Лугового зазначено: «Все це відбувалося на очах військових і ніхто з них не надав допомоги» [3, арк. 56].

Цікаво, що і через рік після закінчення війни в радянських звітах продовжували визнавати неспроможність місцевого керівництва повністю опанувати свій регіон. Так, І. Грушецький у виступі на нараді радянсько-партійного активу та органів МВС і МДБ області, що проходила 6 серпня 1946 р., зауважив: «Вцілому у багатьох селах нікого немає, їх (партійних, радянських працівників – Р. Т.) ніколи там не

побачиш, вони сидять там, де гарнізони. А йти в село бояться» [12, арк. 53]. Під час обласної наради 16 квітня 1947 р. секретар обкому визнав: «Становище в області складніше, ніж було до війни. Неможна без зброї посилати наших людей в ряд сіл. В ряді сіл ми не маємо твердої радянської влади» [18, арк. 71].

Ще одне підтвердження слабкості комуністичного режиму знаходимо в інформації начальника Жовківського райвідділу МДБ до керівництва області під грифом «цілком таємно», датованого квітнем 1947 р. В цьому документі зазначається: «Район сильно поражений ОУНівським підпіллям і банд-групами УПА... В районі тривалий час господарсько-політична компанія виконується з допомогою військ і адміністрування і порушення революційної законності, що було використано ОУНівським підпіллям і бандами УПА... З боку органів МДБ, МВС давались інформації про наявність ОУНівського підпілля і банд УПА, що не відповідали дійсності» [19, арк. 118].

Радянська влада добре розуміла, що для того, аби побороти ворога, потрібно досконало вивчити його сильні та слабкі сторони. В звітній документації ця стратегія простежується в тому розумінні, що коли на початковому етапі боротьби з визвольним рухом репресивні і партійні органи були радше за статистів активності підпілля, антирадянських акцій повстанських відділів, то вже скоро у цих матеріалах почали відображати певний аналіз, дослідження історії, структури, методів діяльності ОУН, УПА, їх соціальної бази, ідеології і т.п. Наприклад, у стенограмі наради керівників області з питань боротьби з визвольним рухом від 18 лютого 1946 р. міститься інформація про проведену перевірку 3500 справ членів ОУН, в результаті якої було виявлено 1629 справ молодих за віком оунівців. Це дало підстави радянській стороні стверджувати, що серед членів ОУН знаходилося до 80% молоді [11, арк. 86]. На нашу думку, твердження про значний відсоток серед підпільної організації молоді відповідає дійсності, адже багато юнаків, ухиляючись від мобілізації до Червоної армії, перейшли на нелегальне становище і влились до визвольної боротьби; чимало були залучені в Юнацтво ОУН.

Серед звітної документації зустрічаються повідомлення, в яких при наведенні кількості нейтралізованих повстанців, членів запілля, останні розділялися за гендерним показником. Наприклад, в огляді судової практики військового трибуналу прикордонних військ МВС Львівського округу по справам «на зрадників Батьківщини, їх пособників та іншим видам контрреволюційних злочинів» за четвертий квартал 1947 р. подано дані, згідно з якими із загального числа за-

суджених за антирадянські злочини 65,4% осіб ув'язнено «за збройну діяльність в складі банд «УПА» «ОУН» проти радянської влади» (ст. 54-1 «а», 54-11 КК), з них 46,2% складали жінки; 18,3% осіб із загального числа була засуджено «за пособництво бандам «ОУН»-«УПА» (ст. 20-54-1 «а» КК), з них 39% жінок; «за недонесення» (ст. 54-12 КК) ув'язнено 3,4% (12,3% – жінки) [20, арк. 128-129]. Далі у документі виділялася значний відсоток жінок серед засуджених по наведених вище статтях за цей і попередні квартали – 25,2%, які в основному виконували функції запільної бази антирадянського руху. Щоправда, автори документу відзначають: «В своїй більшості засуджені з числа жінок надавали бандам сприяння в силу погроз, насилля і репресій, шляхом обману і шантажу в різних формах» [24, арк. 130]. На нашу думку, завдяки твердженню про змушення силою до співпраці з ОУН, УПА окремі арештовані намагалися пом'якшити вирок суду, хоча повністю не виключаємо можливість застосування підпільниками примусу до жінок з метою схилення їх до співпраці.

Загалом, узагальнені дані допомогли усвідомити партійним і репресивним органам значний вплив і насиченість підпільної мережі жінками. Як наслідок, радянська влада посилила агітацію серед жіночої частини населення Львівщини, почала активніше вербувати агентуру з цього середовища.

Знаходимо у звітах чимало інформації про героїзм підпільників, коли вони відбивалися до останнього набою і добивали себе, не бажаючи здаватися в руки ворога тощо. Наприклад, секретар Городоцького райкому в звіті від 1946 р. зауважує: «Коли ми захопили двох бандитів, то від огню загорілась хата, а вони сидять на дозу і співають пісні і тільки, коли кинули гранати, то їх змогли взяти» [13, арк. 14].

З звітної документації районного та обласного керівництва ми отримуємо інформацію про підтримку населенням українського визвольного руху. Так, в серпні 1944 р. секретар Немирівського райкому в звіті до обкому визнавав: «В усіх селах району чоловіче населення призовного віку майже поголовно перейшло на нелегальне положення, частина його озброїлась і пішла до лісу... Шість облав не дали жодних результатів» [19, арк. 125]. 25 липня 1950 р. І. Грушецький під час наради керівництва Львівщини щодо охорони громадського порядку і «боротьбі з залишками банд українських буржуазних націоналістів» визнав: «Хоча ми маємо випадки, які свідчать про виявлення активності населення по справі боротьби з бандами, але це поки що одиничні випадки,... але масового порядку, широкого розмаху цих фактів, на жаль, ми навести не можемо» [22, арк. 138].

Секретар обкому робив цілком слушні висновки про неможливість існування боївок без підтримки підпільної мережі села, що свідчило про прихильність колгоспників до ідей антирадянського руху.

Таємно підтримувала визвольних рух і частина місцевого радянсько-партійного апарату. В одному із звітів за серпень 1946 р. повідомляється: «Органами МДБ і МВС в ряді районів виявлено багато випадків, коли головами і секретарями окремих сільських рад працювали агенти ОУН-УПА» [12, арк. 22].

З документів дізнаємось про підтримку боротьби ОУН та УПА не лише в сільській місцевості, але й жителями райцентрів і м. Львова. Начальник УМДБ області О. Воронін в довідці від 24 липня 1947 р. «Про засміченість ВУЗів м. Львова націоналістичним елементом» інформував І. Грушецького: згідно неповних даних міністерства держбезпеки на 1 липня 1947 р., в університетах Львова (Львівському державному університеті ім. І. Франка, Політехнічному, Медичному, Ветеринарному та Сільськогосподарському) на обліку було 214 осіб, які «націоналістично себе проявляли» і підозрювалися в приналежності до ОУН, з них професорсько-викладацького складу – 78 осіб [19, арк. 124].

З 1 січня по 20 листопада 1949 р. в обласному центрі арештовано репресивними органами оунівців та симпатиків 328 осіб, ліквідовано 21 підпільну організацію і групу з кількістю членства 104 осіб [21, арк. 78].

У березні 1951 р. до керівництва області надіслано список колишніх студентів, відрахованих з числа студентів Львівського державного університету ім. І. Франка з грудня 1949 по 26 березня 1951 р. за підписами ректора навчального закладу Г. Савіна та начальника спецвідділу університету М. Біана. Згідно з цим документом, за вказаний період з числа студентів було відраховано 12 осіб «за антирадянські вислови, за приховання факту перебування їх родичів в націоналістичних бандах» [23, арк. 37]. В списках відрахованих студентів і викладачів Львівського сільськогосподарського інституту за 1951 р. є прізвища 14 студентів і 4 викладачі закладу, які були пов'язані з підпіллям, поширювали листівки ОУН і т.п. [23, арк. 43].

Підсумовуючи вищенаведене, зауважимо, що в звітній документації радянсько-партійних органів Львівщини про боротьбу з українським визвольним рухом міститься чимало цінної інформації, яка розкриває різнопланові сторінки діяльності ОУН і УПА в цьому регіоні, змальовує ставлення місцевого населення до визвольного руху і радянської влади; тут поміщено величезну кількість прізвищ і псевд,

біографій та даних про долю учасників повстанських відділів, підпільної мережі, інформації про діяльність підрозділів УПА, боївки, їх акції і т.п. Загалом, все це в співставленні з документами визвольного руху дозволить ґрунтовніше дослідити повоєнне протистояння комуністичного режиму з українським визвольним рухом.

Джерела та література:

1. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). Ф. 3 (Львівський обласний комітет Комуністичної партії України). – Оп. 1. – Спр. 61.
2. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 65.
3. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 66.
4. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 188.
5. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 194.
6. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 198.
7. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 200.
8. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 201.
9. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 202.
10. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 213.
11. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 406.
12. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 407.
13. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 409.
14. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 425.
15. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 434.
16. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 435.
17. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 436.
18. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 90.
19. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 126.
20. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 479.
21. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 3. – Спр. 113.
22. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 3. – Спр. 441.
23. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 4. – Спр. 172.
24. ДАЛО. Ф. 3. – Оп. 4. – Спр. 479.